

UNEK

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEK)

**“BƏDİİ QRAFİKA” fənni üzrə
İŞÇİ TƏDRİS PROQRAMI
(Syllabus)**

Əsas dərslik və dərs vəsaitləri

Əsas ədəbiyyat:

1. Сәмил Мүфидзадә “Ofort” В., 2007
2. Тарасов М.В. «Графика» - М., 1993
3. Генчаров А.Д. «Об искусстве графики» - М., 1990
4. Звонцов В.М. «Основы понимания графики» - М., 1995
5. Мәммədova N.S. “Ksilografiya və linoqravüra” В., 2009
6. С. Е. Бельева, Е. А. Розанов. «Спецрисунки и художественная графика». Учебник. Издательство: Academia – 2014.
7. Питер Кениг. «Графический рисунок для профессиональных дизайнеров». Издательство “Питер”- 2014
8. Звонцов В.М. «Основы понимания графики» - М.,1995
9. Сәмил Мүфидзадә «Ofort» В., 2007
10. Ирина Никулина. «CorelDRAW. Дизайн полиграфии». Электронная книга.2022. Жанр: Учебники и пособия для вузов.
11. Пантюхин, П.Я. «Книжная графика». Учебное пособие-М.ИД ФОРУМ, НИЦ ИНФРА-М, 2012. - 88 с. 20.
12. Тозик, В.Т. «Графика и дизайн»: Учебник для нач. проф. образования В.Т. Тозик, Л.М. Корпан. - М.: ИЦ Академия, 2013. – 208
13. Мамедова Н.С. “Ксилография и линогравюра” В., 2009 б.
14. Ольга Яцюк., «Основы графического дизайна на базе компьютерных технологий» БХВ-Петербург, 2004.
15. Мирхасанов, Р. Ф. История дизайна. В 2-х ч. Ч. 1., Ч. 2.: Промышленное производство и дизайн: учебное пособие Москва: Берлин: Директ-Медиа, 2021.
16. Тяпкин Б.Г. Работа редактора над книжными иллюстрациями: Книга – М., 2008
17. Адамов Е.Б., Кричевский В.Г. Оформление справочных изданий. М., 2008. 110 с.
18. Кисин Б.М. “Графическое оформление книги “М: Гизлегпром, 1946. - 409

Фәннин təsviri

Bu fənn qrafikanın yaranma tarixi, dəzğah qrafikasının növləri, kitab qrafikası, sənaye qrafikası kimi mövzuları əhatə edir, qrafikanın işlənmə texnikaları, qurulan modelin, cismin konstruktiv əsası ilə bağlı həcmi anlayış, qrafik təsvir, rənglərin harmoniyası öyrənilir. Həmçinin tələbənin həcmi təsəvvürü, fantaziyası, gözəllik hissi, bədii zövqü inkişaf etdirilir.

Фәннин məqsədi və vəzifələri

“Бədii qrafika” fənninin tədrisinin əsas məqsədi tələbələrə bədii texniki üsulların layihə üzərində yaradıcılıq işi aparılmasını öyrədilməsindən və bu sahədə savadlı mütəxəssis kimi hazırlamaqdan ibarətdir

Фәннин tədrisi qarşısında duran vəzifələr aşağıdakılardır:

- “Бədii qrafika” fənni, qrafikanın inkişaf tarixindən – müasir qrafikaya qədər əhatə etdiyi; qrafikanın ifadə vasitələri, dəzğah qrafikasası, kitab, jurnal qrafikasası, plakat qrafikasası, qablaşdırma, moda eskizlərinin qrafik həlli, qrafikaçı rəssamlar və əsərləri, bədii qrafikanın bir növü olan sənaye qrafikasası məhsullarının hazırlanması kimi praktik və nəzəri biliklərin öyrənilməsinə yönəldilmişdir.

- Bu fənnin mənimsənilməsi bir tərəfdən gələcək mütəxəssislərin bədii zövqünü formalaşdırır, digər tərəfdən peşəkarlıq qabiliyyətini inkişaf etdirir və bu xüsusi bədii sahədə, bütün faydalı və zəruri biliklərə yiyələnməni təmin edir, dizaynerləri savadlı kadr hazırlığına yönəldir, bədii qrafikanın aid olduğu sahələrdə məhsuldar işləmək üçün hazırlayır.

- Dizaynerin peşəkar vasitələri arasında qrafik təsvirlərin, eskizlərin çəkilməsi mərkəzi yer tutur. O, layihə fikrini formalaşdırmağa, onu inkişaf və ifadə etdirməyə kömək edir, zehndə yaradılmış xəyali obrazın cisimləşmiş iş halına keçidini təmin edir. Bunun üçün də, praktik məşğələlərdə tələbə qrafik təsvirin köməyi ilə layihələndirilən əşyanın hissələrinin tərtibatını, detalların çertyojunu, onun formasını, konstruktiv sxemini, ən əlverişli texnoloji və erqonomik parametrlərini modelləşdirir. Real, stilizasiyalı, təsütratlı, mücərrəd, işarəli təsvirlər üzərində səthi, həcmli, fəza və maket kompozisiyaları işləyirlər. Bundan başqa, keyfiyyətli işin görülməsində vacib olan təcrübəyə yiyələnmək üçün tələbələrə sərbəst tapşırıqlar verilir və onlar qrafik üslubda kompozisiyaların təyinatınagörə tərtibatı qaydalarını öyrənir, qrafik rəsmlərin müstəqil işləmə texnikasına yiyələnirlər.

- Bədii qrafikanın əhatə etdiyi sahələr haqqında daha dəqiq təsəvvürün yaradılması üçün təqdimat slaydları vasitəsi ilə hər bir mövzuya uyğun nümunələr görüntülənir, əyani vəsait nümunələri sərgilənir.

- “Bədii qrafika” fənninin tədrisinin əsas məqsədi tələbələrə bədii qrafikanın sahələrini tanış etməkdən, qrafik-yaradıcılıq işi aparılmasının öyrədilməsindən və tələbələri bu sahədə savadlı mütəxəssis kimi hazırlamaqdan ibarətdir.

Fənnin tədris metodologiyası

Qarşıya qoyulmuş məqsəd və nailiyyətləri əldə etmək üçün aşağıdakı tədris metodologiyasından istifadə olunur:

- *Şifahi (mühazirə, təqdimat, müzakirə);*
- *Əyani (video fayllar, reproduksiya, kitablar);*
- *Təcrübi;*
- *Emosional (müxtəlif assosiasiyaların, bədii obrazların təhlili).*

Bu fənnin tədrisi prosesində mühazirələrin oxunması, interaktiv müzakirələrin aparılması, komanda şəklində layihələrin icrası, kiçik qruplarda iş, işgüzar oyunlar, xüsusi nümunələrin (keys- stadilər) öyrənilməsi və təhlili, esse yaxud sərbəst işlərin yazılması və məşğələ tapşırıqların yerinə yetirilməsi kimi geniş çeşiddə tədris və təlim üsullarından istifadə edilir.

Bundan əlavə tədris və təlim prosesində xarici və yerli ədəbiyyatdan, habelə beynəlxalq və yerli mediadan (internet resurslarından) götürülmüş məqalələrin, real nümunələrin və xüsusi keyslərin təhlilinə, müzakirəsinə və məntiqi nəticələr çıxarılmasına xüsusi diqqət ayrılacaq. Verilən biliklərin tətbiqi bacarıqlarının formalaşdırılması üçün tələbələr mövzuya uyğun seçilmiş tapşırıqları həll edəcəklər.

Hər bir yeni mövzunun tədrisi öncəsi tələbələr müəyyən olunmuş mətnləri və onlara təqdim edilmiş (tapşırılmış) digər qiraət materialları ilə tanış olmalıdırlar.

Öyrənmənin nəticələri:

Kursun tədrisi başa çatandan və bütün mövzular mənimsənildikdən sonra tələbələr:

Bilməlidirlər:

- Qrafikanın təsvirin yaradılması üsuluna və təyinatına görə növlərini;
- Qrafik rəsmlərin xüsusiyyətlərini, qrafik eskizləri, rəsmləri, qrafik rəsm vasitələrini və qələmlə çəkilən rəsmlərin üsullarının və müasir qrafik rəsmlərin xüsusiyyətlərini.
- Dəzgah qrafikası və növlərini, estamp, ksiloqrafiya, linoqravür, litoqrafiya, monotipiya və onların üsullarını;

- Ofortun - metal üzrə kəsmə qravür, aşılannmış xətt, quru iynə, yumşaq lak, akvatinta, lavis, rezervaj, qələm tərzi, punktir üsulu, metso-tinto, rəngli ofort kimi növlərini.
- Kitab qrafikası və tərtibatı üsullarını, ekslibrislər, Azərbaycan kitab nişanları, kitab nəşri, kitab miniatürləri kimi mövzuları, kitabın yaranma tarixini;
- Jurnal, qəzet qrafikasının, o cümlədən, jurnal - qəzet qrafikasında reklamın xüsusiyyətlərini, karikatura janrını, Azərbaycanda satirik qrafikanın yaranması və Azərbaycan karikaturaçılarını;
- Sənaye qrafikasının sahələri, vəzifələri və məhsullarını, onların hazırlanması üsullarını;
- Qablaşdırma və onun funksiyalarını;
- Plakat qrafikası, Azərbaycanda plakat rəssamlığı, afişalar;
- Şriftlər və təsnifatını, kalliqrafiya, xəttatlıq kimi mövzuları;
- Azərbaycan qrafika ustaları və əsərlərini, qrafikanın tarixini;

Bacarmalıdır:

- Qrafik üsulla rəsmlərin çəkilişi;
- Qrafik illüstrasiyanın qrafik texnika vasitələrlə işlənməsini;
- Rəng münasibətlərinə və rəngli ləkənin ifadəliyinə xüsusi diqqət verilməsini;
- Üslublaşdırılmış geyimə görə müxtəlif qrafik vasitələrdən istifadə etməklə kompozisiyanın işlənməsini;
- Dekorativ tərtibatın verilməsini;
- Müxtəlif qrafik vasitələrdən istifadə etməklə kompozisiyanın xüsusiyyətlərinin işlənməsini;
- Müxtəlif formalı elementlərdə dekorativ stilizasiya etməyi;
- Siluet işləmə qaydalarını və fiqurların qrafik üslubda çəkilişini;
- Mücərrədkompozisiyaların qurulmasını.

Prerekvizitlər

Yoxdur

Fənnin mühazirə mövzuları

Fənnin tədrisi prosesində tələbələrə aşağıdakı mövzularda mühazirələr təqdim ediləcəkdir:

- Mövzu 1.** Qrafika anlayışı.
- Mövzu 2.** Dəzgah qrafikası. Hündür çap. Səthi çap.
- Mövzu 3.** Dəzgah qrafikası. Dərin çap.
- Mövzu 4.** Kitab qrafikası.
- Mövzu 5.** Jurnal, qəzet qrafikası.
- Mövzu 6.** Plakat qrafikası
- Mövzu 7.** Sənaye qrafikası.
- Mövzu 8.** Fotoqrafiya.
- Mövzu 9.** İllüstrasiya.
- Mövzu 10.** Yazı qrafikası.
- Mövzu 11.** Monumental qrafika və Superqrafika.
- Mövzu 12.** Karikatura janrı.
- Mövzu 13.** Qrafikanın tarixi. Qrafika ustaları və əsərləri.

Fənnin mühazirə mətnləri

Fənnin bütün mövzuları üzrə müzakirə sualları və tapşırıqlar, habelə müxtəlif növ məşğələ materialları elektron formatda elektron kabinetdə yerləşdirilir.

Fənnin məşğələ mövzuları

Fənnin tədrisi prosesində tələbələrə aşağıdakı mövzularda məşğələlər təqdim ediləcəkdir:

1. Qrafik üslubda kompozisiyanın işlənməsi.
2. Milli naxışların vektor qrafikasında qurulması.
3. Milli naxışlardan ibarət mürəkkəb ornament kompozisiyasının vektor qrafikasında qurulması.
4. Kitab üzü tərtibatı.
5. Jurnal üzü tərtibatı.
6. Plakat tərtibatı.
7. Qablaşdırılmada bədii tərtibat.
8. Rastr qrafikasında fotokollajın işlənməsi.
9. Müxtəlif janrlarda qrafik illüstrasiyaların təsviri.
10. Müxtəlif janrlarda qrafik illüstrasiyaların təsviri.
11. Dizayn proqramlarında vektor illüstrasiyalarının işlənməsi.
12. Dizayn proqramlarında vektor illüstrasiyalarının işlənməsi.
13. Müxtəlif növ motivlərin stilizə edilməsinin qrafik həlli.

Mövzuların məzmunu və tədris-tematik bölgüsü

sıra	Mövzuların adı	Mövzunun əsas məzmunu	Saat	Ədəbiyyat
1	Qrafika anlayışı.	Qrafika incəsənətin bir növü kimi. Qrafik təsvirin yaradılması üsuluna görə növləri. Təyinatına görə qrafikanın növləri. Qrafik rəsmlərin xüsusiyyətləri. Bədii qrafikada kompozisiya. Qrafik eskizlər. Müasir qrafik rəsm.	2	2
2	Dəzgah qrafikası. Hündür çap. Səthi çap.	Dəzgah qrafikası və növləri. Estamp. Hündür çap. Ksilografya. Linoqravür. Səthi çap. Litoqrafya. Monotipiya.	2	3
3	Dəzgah qrafikası. Dərin çap.	Ofort. Emalatxana. Ofortun növləri. Metal üzrə kəsmə qravür. Aşılarmış xətt. Quru iynə. Yumşaq lak. Akvatinta. Lavis. Rezervaj. Qələm təzi. Punktir üsulu. Metso-tinto. Rəngli ofort.	2	1
4	Kitab qrafikası.	Kitab qrafikası. Kitabın yaranma tarixi haqqında. Kitabın quruluşu, tərtibatı. Kompüter qrafikasında kitab üzünün tərtibatı.	2	1
5	Jurnal, qəzet qrafikası.	Jurnal qrafikası. Xüsusiyyətləri. Qəzet qrafikası. Xüsusiyyətləri. Jurnal - qəzet qrafikasında reklam. Kompüter qrafikasında jurnal üzünün tərtibatı.	2	1
6	Plakat qrafikası.	Kitab qrafikası. Kitab tərtibatı. Ekslibrislər. Azərbaycan kitab nişanları haqqında. Kitab nəşri. Kitab miniatürləri. Kitabın yaranma tarixi haqqında.	2	
7	Sənaye qrafikası.	Jurnal qrafikası. Xüsusiyyətləri. Qəzet qrafikası. Xüsusiyyətləri. Jurnal - qəzet qrafikasında reklam.	2	

8	Fotoqrafiya.	Karikatura janrı. Azərbaycanda satirik qrafikanın yaranması. Azərbaycan karikaturaçıları.	2	
9	İllüstrasiya.	Sənaye qrafikasının sahələri və vəzifələri. Sənaye qrafikasının inkişafı. Sənaye qrafikasının məhsulları: Poliqrafiya. Etiketlər. Poçt markası. Prospektlər. Bukletlər. Broşura. Vizit kartı. Vizit kartının hazırlanması.	2	
10	Yazı qrafikasını.	Qablaşdırma nədir. Qablaşdırmanın funksiyaları. Həcmli və yastı bağlamalar.	2	
11	Monumental qrafika və Superqrafika.	Plakat qrafikasını. Azərbaycanda plakat rəssamlığı. Afişalar.	2	
12	Karikatura janrı.	Moda eskizlərinin hazırlanması. Qrafik ifadə vasitələri: xətt, ləkə, cizgi, nöqtə.	2	
13	Qrafikanın tarixi. Qrafika ustaları və əsərləri.	Şrift. Şriftlərin təsnifatı. Kalliqrafi xəttatlıq. Xəttatlar.	6	1
			Yekun	30
Yekun imtahan				

Cari qiymətləndirilmə

Dizayn ixtisasında qabiliyyət tələb edən fənlər üzrə cari qiymətləndirmədə - 50 balın 20 balı tələbələrin aktivlik balı (seminar məşğələləri zamanı tapşırıqların icrası əsasında müəyyən edilir) hesabına formalaşdırılır. Qalan 30 bal isə semestr ərzində (hər ay ərzində 2 iş olmaqla) üzrə Əlavədə qeyd olunan qaydada yerinə yetirilən və hər biri 5 balla qiymətləndirilən 6 fərdi işin qiymətləndirilməsi əsasında təmin edilir. Bu halda əlavə bal almaq istəyən tələbələr tərəfindən 7-ci fərdi işin təqdim edilməsinə icazə verilmir.

Qabiliyyət tələb edən fənlər (dizayn ixtisasında) üzrə fərdi iş tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi

Tələbələrə sillabus üzrə mövzulara uyğun olaraq 6 fərdi iş tapşırığı verilir. Verilən tapşırıqların işləmə qaydaları aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

1. Kompanovka - əşyaların və yaxud kompozisiyanın vərəqdə düzgün yerləşdirilməklə çəkilməsi.
2. Proporsiyaların düzgün təyin edilməsi.
3. Köməkçi xətlərdən istifadə edərək formanın qurulması.
4. Perspektiva qanunlarına uyğun tapşırığın konstruktiv həlli.
5. Kompozisiya qanunlarına riayət edərək tapşırığın tam olaraq konstruktiv həlli.
6. Rəng palitrasının müəyyənləşdirilməsi.
7. Predmetlərin formasının, həcmnin və yaxud hər hansı bir kompozisiyanın rənglə işlənməsi:
 - 7.1. Natürmortun rəng həlli:
 - 7.1.1. Əsas rəng tonlarının verilməsi;
 - 7.1.2. Şəxsi və düşən kölgələrin verilməsi;
 - 7.1.3. Predmetlərin formasının işıq-kölgə və rənglə modelləşdirilməsi;
 - 7.1.4. Predmetlərin rənglə fakturasının verilməsi;
 - 7.1.5. Fəzanın rənglə işlənilməsi;
 - 7.1.6. Natürmortun ümumiləşdirilməsi;
 - 7.2. Kompozisiyanın (ornamental, tematik, qrafik, dekorativ və s.) rəng həlli:
 - 7.2.1. Əsas rəng tonlarının verilməsi;
 - 7.2.2. Ornamental kompozisiyaların tapşırıqdan asılı olaraq simmetriyaqanunlarına riayət edərək xromatik və yaxud axromatik çalarlarla işlənilməsi;
 - 7.2.3. Dekorativ tapşırıqların xromatik çalarlarla işlənilməsi və kontur xətlərin vurğulayaraq verilməsi;

7.2.4. Qrafik işlərin xromatik və yaxud axromatik çalarlarla qrafik üslubda işlənilməsi və kontur xətlərin vurğulayaraq verilməsi;

7.2.5. Tematik tapşırıqların qriyayl (monoxrom) və yaxud xromatik çalarlarla işlənilməsi;

7.2.6. Tapşırığın ümumiləşdirilməsi.

Tapşırıqların yerinə yetirilməsində istifadə olunan material və texnikalar:

1. A3, A2 formatında kağız və yaxud kətan.

2. Sadə qələm, rəngli qələm, rəngli gel qələm, flomaster, rəngli marker, pastel, kömür, sangina, sulu (akvarel, akril, quaş və s.) boya, yağlı boya.

Qarışıq texnikadan istifadə etməyə icazə verilir.

Fənn üzrə kurs işi

Fənn üzrə kurs işi nəzərdə tutulmayıb.

Dərsə davamiyyət

Bakalavriat səviyyələri üzrə təhsilalanlara 75%-lik davamiyyət limiti tətbiq edilir. Fənn üzrə bu həddi aşanlar həmin fənn üzrə aralıq qiymətləndirməyə (sessiya imtahanına) buraxılmır. Davamiyyət limitini aşmayan əyani təhsilalanlar üçün həmin fənn üzrə davamiyyətə görə bal verilmir.

Aralıq qiymətləndirilmə

Fənnin tədrisinin sonunda bir dəfə yekun imtahan təşkil olunur. Tələbənin imtahandakı cavabı 0-50 bal aralığında (maksimum 50 bal) qiymətləndirilə bilər. Fənnin tədrisi prosesində tələbənin əldə etdiyi bilik və bacarıqları Aralıq qiymətləndirmə üzrə 50 bal qabiliyyət imtahanı kimi 180 dəqiqə ərzində keçirilən sessiya imtahanının zamanı çəkilən 1 rəsmi qiymətləndirilməsi hesabına təmin edilir. İmtahan nəticələri sistemə aidiyyəti kafedra tərəfindən daxil edilir. Tələbə iştirak etmədikdə “0” (sıfır) bal qeyd olunur. Yekun imtahanda tələbə minimum 17 bal toplamazsa, onda imtahana qədər yığılan ballar toplanmır, tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır. İmtahanın nəticələrinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı tələbənin hər-hansı şikayəti olarsa, tələbə Universitetdə müəyyən olunmuş ümumi qaydalar əsasında Apellyasiya komissiyasına müraciət edə bilər.

Fənn üzrə yekun qiymətləndirmə

Fənn üzrə tələbələrin yekun biliyi 100 ballıq sistem üzrə qiymətləndirilir. Balların maksimum miqdarı -100 baldır.

Yekun imtahandan sonra tələbənin fənn üzrə topladığı bütün ballar toplanır və yekun qiymət (bal) hesablanır.

İstiqamət	Ballar	Faiz
Aralıq qiymətləndirmə (final)	50	50 %
Seminar (məşğələ) dərslərin nəticələrinə görə aktivlik	20	20 %
Tələbələrin fərdi işin qiymətləndirilməsinə görə	30	30%
Cəmi:	100	100 %

Fənn üzrə semestr ərzində (imtahana qədər və imtahanda) tələbənin topladığı balın yekun miqdarına görə onun yekun biliyi aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

51 baldan aşağı olduqda - “qeyri-kafi” – **F**

51-60 bal - “qənaətbəxş” – **E**

61-70 bal - “kafi” – **D**

71-80 bal - “yaxşı” – **C**

81-90 bal - “çox yaxşı” – **B**

91-100 bal

- “əla”

– A

Tələbənin topladığı yekun bal 51 baldan aşağı olduqda (yəni onun biliyi “qeyri-kafi” qiymətləndirildikdə) tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır.